

41) verilmiştir

Ve belki müellif bunu bir fiil tabanı saymadığı için buraya almamıştır. Halbuki *h:ayda / mağ* kelimesi (harekote getirmek, sevkotmek) mânâsında olduğuna göre [bk. aynı mânâda: *h)ayla / mağ* söz derleme dergisi ve: Arabayı çöken lāgar mandaları bir/nefer kalın bir değnekle *hayladı*. Ahmed Hikmet,] bu kelimenin, aslında *h)ayda*-tabanından *h) aydiñ* suretinde yapılmış tekil ikinci şahsa ait bir emir siygası olduğu anlaşılır

365

7) *diñle* [1]

Bunlar asıl şöyle olmak gereken nazif ve takdirli bir durumdur. Hep siz söyle / (yiñ), hep ben dinle / (yim) ... Oalar değirmen gibi öğüt, / öğüt / (= boyuna ağızlarının değirmenine lāf koyup habire öğütürler (= çene çalarlar.) Bu misâllerde müellifin ısrar ve devam ettiği, birincisinde tekrar edilen *hep* kelimelerinin mânâsından, ikincisinde ise öğüt sözünün tekrarından çıkıyor. Bunların birincisinde emrin tekrarı olmadığına göre, orada ilk ikinci şahsa emir siygası *siz* le mutabakat etmeyip *söyle/yin* yerinde, ve ikinci muhataba emir siygası da iltizami tekil birinci şahıs yerindedir; sonraki misalde tekrarlı muhataba emir siygası ise, muzari çoğul üçüncü şahıs yerinde bulunuyor ki, bütün bunlarda bir şahsın başka bir şahıs veya bir siygasın başka bir siyga yerine kullanılması hâdisesi vardır.

366

45)

295) NÂÇÂ SÖZLÂ. MÂ / SIG İRİN - ÇÜ - LÜG 296) SÖZ SÖYLÂ / YÖR - BİZ
nekadar söylemiyecek günahlı söz söyleriz

NÂÇÂ 297) İŞLÂ . N . MÂ / SIG İŞ İŞLÂ / YÖR - BİZ (HUASTUANİFT'ten).
nekadar işlenmiyecek iş işleriz

375

24) *ایدیسم* [1]

Müellif bunda yanılıyor: Vurgu - [i] *yor* temesinin başındaki [i] vokalindedir.

377

24) benzeşim [1]

Müellifin buna benzeşirlik demesi *i, ı* nev'inden yarı vokal olan *y* nin tesiriyle *e, a* ların *i, ı* ya çevrilip kendisine benzemesi dolayısıyla olacak. Halbuki beri taraftan *agla - a, söyle-e* kelimelerindeki iki *a, iki e* den biri (*i, i*) olmak suretiyle, bunların arasında başkaca bir benzeşmezlik doğmuyor mu?

378

7) *sevmekte - dirler* [1]

Müellif, - *dirler* deki - *ler* hecesine ikinci bir vurgu işareti vermiştir ki, doğru değildir.

380

30) - *dirler*. [2]

Müsnet olan olumlu bir fiil veya bir haber sonuna - *dirler* (*çalışkan**-

dir - lar, sev - miş° - dirler) geldiği zaman, vurgu bu mürrekkep ekten evvelki hecenin vokalinde olur.

384 16) *sev - meli° - dir - ler* [1]

Müellif (380 de de olduğu gibi) sondaki *-ler* hecesine de haklı olmıyarak ikinci bir vurgu işareti vermiştir.

385 28) *verre* [1]

Müellif Fransızca'ya yaptığı tercümede yanlış olarak «sırçadan evde oturan komşulara.. taş atmamak gerek» manasını veriyor ki, metinde *otaran* kelimesinden sonra virgül konulmaması, onun bu yanlışlığına meydan vermiştir. Halbuki ata sözünde «kendisi sırçadan bir evde oturan kimse, komşularına taş atmamalı (çünkü oularda karşılık olarak ona taş atarlarsa oturduğu sırçadan ev kendisinin başına yıkılır» denilmek isteniyor ki, mecaz manasıyla (kendisi kusurlu olduğu için başkalarına karşı zayıf bir durumda olan kimse, o başkalarının kusuru için dil uzatmamalı) demektir.

Şu halde bunun Fransızca'ya tercümesi şöyle olmalı idi: «(celbi) qui habite une maison en verres, ne doit pas jeter de pierres à ses voisins».

387 21) *söylence)* [1]

Susturmak için değil, bayatlamış fikirlere, çürük iddialara karşı «aklına (veya, aklına) şaşayım» gibi bir istihfaf manasıyla muhataba veya gaibe söylenir.

34) *10°, b* [2]

Bazı yerlerde müzari siygası yerine kullanıldığı görülür: *aklına* veya (*aklına*) *şaşayım* (= *şaşarım*); *eskiler alayım* (*alırım*), vs.

390 27) § 645). [1]

Hala Bursa'da *gel-se-z, al-sa-z* şekilleri kullanılır ki, bu *se-z, -sa-z* lar, eski *-se-vüz, -sa-vaz* (= *-se, biz - sa biz*) şeklinin bir bozulmuşu olacak.

391 6) § 1323) [1]

«*al-sa-ya*»: Neden almıyor, muhakkak al-sın, al-sın ya «il faut bien qu'il (le) prenne ».

392 4) «dit-on» [1]

Bunlardan başka yine her basit siygadan yapılmış 1. hikâye, 2. rivayet mürrekkep siygalarının ayrıca her birine *ise* katılmakla yapılan katmerli mürrekkepleri var ki, müellif bunları kayıdetmemiş bulunuyor; bk. s. 409, haşiye.

409 28) (*besli-yor-muş*) [1]

Böylelerinde şart unsurunu hikâye unsurundan öne alarak kullanmak, şivesizlik olur :

(Bu ilacı alan kimsenin başı ağrıyor *saydı* (*duysa* = ağrıyor-idi-iyse, yerine?) baş ağrısı kayboluyordu (Günlük bir gazeteden, 1950).

38)

$$\text{sev-miş} \left\{ \begin{array}{l} (i) \text{ dim} , (i) \text{ dik} \\ (i) \text{ diñ} , (i) \text{ diñiz} \\ (i) \text{ di} , (i) \text{ diler} \end{array} \right\} (i) \text{ se [I]}$$

Evvelce de temas ettiğimiz üzere, yanyana gelen iki kelimedem birincinin sonunda, ikincinin başında çeşitli vokallerden ikisi bu u bilir ki, bu durum *koşa* «hiatus» dediğimizdir.

1. İki vokal, isim nevinden iki ayrı kelimedem olur ;
2. Evvelkisi isim nevinden, ikincisi fiil şekillerinden biri olan iki kelimedem olur ;
3. İkisi de fiil olan iki kelimedem olur.

1. İsim nevinden iki kelimedem olduğu zaman, a) ilki tek heceli ise bazan vokal düşer: *n'asıl* (= ne nasıl); *n' için* (= ne için);

b) İlki çok heceli ikincisi tek heceli ise, çok zaman aralarına bir *y* girer: *söylese y)a*, *almadı y)a* (= *söylese a*, *almadı a*. Muk. olabilir *a*, *sevmez a*..)

2. Evvelkisi isim nevinden biri, ikincisi fiil şekillerinden biri olan iki kelimedem ise, 1. maddesindeki a) da olduğu gibi ilki tek heceli olduğu zaman bazan vokal düşer, (çok zaman lehçelerde:) *n'ola* (= *ne ola*); *n'eglersin* (= *ne eglersin*), *n'ittin* (= *ne ittin*) vs. Bu gibilerinde birinci hecenin kalan tek konsonu ikinci kelime ile kaynaşır.

3. İkisi de fiil olan kelimelerdeki *koşa* durumuna gelince :

(*i*)*di* + (*i*)*se* arasındaki *koşa* durumunda iki *i* den ikincisi ya uzar, veya *y* ye çevrilir

*haberiniz var (idi ise) > idise, idiyse. bul / (du ise > diise, diyse, duysa); bilmiyor / (du ise) > duysa veya diise, diyse, gibi. Daha doğrusu *y* ye çevrilmek meselesi bizçe şöyle olmaktadır: ilkin iki *i* arasında bir *y* sesi doğuyor: *idi (y) ise*; sonradan böylelerindeki *y* ler kaypak-konsonlardan olduğu için, alt yandaki vokali düşürüyor: *idi y* (.) *se* [Bu hâdise *yay* (r) *lum*, *oy* (u) *lum* gibilerindeki *y* lerin alt yarındaki r, u ları düşürmesi gibidir: *yay* (.) *lum*, *oy* (.) *lum*..]*

Bunların kendilerinde *koşa* durumu olmayan öteki şahıslarında ise, *ise* nin *i* si muhakkak düşer :

O zaman çalışkan değil [*idim (i)se*] = *idim* ...;

Siz o zaman bize gelecek [*idiniz (i) se*] = *idinizse* ...

Aynı durumlardaki (*i*)*di*, (*i*)*miş* kelimelerinin başındaki *i* ler de bu hükme uyarlar :

taleb(e i)di (= *talebe ydi*; *görmese i)di* (= *görmese ydi*); *maksat bu imiş* (= *bu ymuş*); *öyle şey olur m(u imiş* (= *mu ymuş*). vs. (Sonu vokalli kelimelerden sonra gelen (*miş*'lerin baştaki vokalinin *koşa* dolayısıyla hafifederek meselâ: /*bu-muş*, *olsa-mış*/ gibi bir söyleyiş tarzı az dahi olsa bazı çocuk ağızlarından işitilmektedir.)

Haber rolünde bir isimden veya basit bir sıygadan sonra gelen hikâye- şart *idim* + *se* şekli, (*dım* + *se*) suretinde başları *i* siz kullanılmaz:

Rahatsız *idi* + (*i*)*se* (*di* + *se* ??); bunu vaktiyle böyle yazmış *idim* + *se* (*dım* + (*i*) *se* ??).

Kendilerinde (*i*)*di*, (*i*)*miş*, (*i*)*se*, şekillerinden biri bulunmalarda veya ikisi yanyana gelmiş olanlarda baştaki *i* lerin biri, veya her ikisi söylenişte hafiflik sağlamak maksadiyle de düşürülür:

Gelir + *ise* (= *golir* + *se*); okuduñ + *ise* (= *okuduñ* + *sa*), biliyor *idiñ* + *ise* (= *biliyor* + *duñ* *ise*, *duñ* *sa*); bilmiyor + *idiñ* + *ise* (= *bilmiyor* + *duñ* + *ise*.. (*bilmiyor* + *duñ* + *sa*) gibi.

412

30) anlaşılır.

İsim cümlelerinde görüldüğü üzere, müsnet «*prédicat*» ismiyle cevher fili arasına giren aynı unsurları yani *mi*, *gibi*, *değil* kelimelerininin *gazmış* temesiyle *im* sonluğu «*terminaison*» arasına niçin girebildikleri bundan da anlaşılabilir.

424

1) *yap-ma-sı* *ko*{*ay* [1]

Bunun *yapma-sı* terkihi, bunun (yani bu işin) yapılması yerinde olup fiilin malûm şekline rağmen, meçhul mânadadır. Şu halde meçhul şekilli muadili olan bu *yapma* kelimesi, alt yanındaki mülkiyet (izafet) gaip zamiri olan *-(s) i* ye aittir ki, o da bu *yapılma* kelimesinin fail naibi olup, *iş* kelimesinin yerini tutmaktadır. Halbuki *işin yapılması*, (meçhul bir kimse bir işi yapma) değerinde olduğu için, evvelce fail naibi dediğimiz *iş* kelimesi, hakikatte *yapılma* kelimesinin mantıki mefulü demektir.

21) yeri var. [2]

Halbuki bunda isimcil mahiyette ziyade fiilel mahiyet var gibi görünüyor.

427

25) *alâmeti dir* [2]

Yani açıkçası, faili olan şahsın yerini tutan izafet zamiridir ki, bu takdirde o şahıs kim ise, bu zamirin mercii olur.

429

20) yoktur [4]

Müellifin yukarı (§ 718) dan beri gelen bütün mülkiyet lâhikalı hades isimleri hakkındaki hareket noktası, bunların alclâde izafet terkihi «*rapport d'annexion*», olmaları esasına ilkinden dayansaydı, bütün buna dair olan izahlar tek cepheden yapılmak suretiyle daha kolay olurdu diye düşünüyoruz.

432

3) olabilir. [1]

«Bazan» kaydı bizce lüzumsuzdur: Böyle yabancı hades isimleri türkçe'nin (etmek, eylemek, kılmak) gibi yardımcı mastarlarıyla kullanıldıkları zaman, kendilerine ait olan mefulleri, o yardımcı mastarların nazif ve takdir edildiği her yerde tabii olarak aynıyle muhafaza ediyorlar: kaleyi *teslim* (etmek)den ise...; mektubu bulunduğu köye kadar *irsal* (eylemek) maksadiyle...; bu arzusunun *temin* (kılmak) yolunda, vs.

Bunların izafetli hallerinde de yardımcı fiiller nazif ve takdir edilmiş durumda kullanılabilir: kalonun teslim (edilmesi) nden vazgeçtiler.

433

9) (§ 865). [1]

Lehçemizde ancak birden fazla heceli kelimelerde görülen *-ken, -kan* eki, katıldığı fiile mübalâğa (= tokid, şiddet, tekrar, devam gibi şeyler) mânası verir: *çalış-kan; alın-gan.. dövüş-ken, çekin-gen.* (Bunların dışında *(i-ken, gel-ken* gibi birkaç eskiden kalma müstesnalar için, bk. § 865); Bu eki tek hecelilere katılarak kullanılmasına lehçemizin tevidi müsaide görünmüyor: *yat-kan, ol-gan.. pişken, gez-gen*) denilemeyip, böylelerinde *-eğen, ağan* gibi mübalâğa eklerinin başka bir çeşidi kullanılabiliyor: *yat-ağan, ol-ağan, piş-eğen, gez-ağen.* Ancak bu da muttarit olmayıp her fiil kökünden yapılamıyor. Meselâ *al-ağan, gül-eğen, iç-eğen, yaz-ağan, vs.* olmuyor. (Fakat terimler için böylelerine cevaz vermek iyi olur)

Mübalâgasız fail ismi eki olan *-yan,-yen* ise, tek veya çok hecelilerin hepsinde kullanılır: *bil-en, çalış-şan, vs.*

436

23) qui brûle» [4]

-yjen, -yanlı olanlar hal ve mazi zamanlarına delalet ederler; *-mak, (-mek) de olmak (bulunmak)* mastarından yapılanları da, bu arada söylemek gerekti; *-(ma) maktâ, -(me) mekte* olan (bulunan) suretindekilere misâl:

Binayı yık-makta olan ameleler, yık-ıl-makta bulunan evler, vs. Yardımcı (olmak, bulunmak) dışındaki fiillerle yapılan aynı şekiller, bu hükme girmez:

Söylememekte (söylememek içinde) inad eden çocuk; ağzına bir şey koymamakta (koymamak hususunda) devam eden hasta, vs.

437

26) 133:

«à (celle) qu'on n'a pas entré = duhul olunmadı» misalinde kaldırılmış olan mevsufu yerine isim olarak kullanılmış. A.U.E.

28) § 753). [4]

Bu fiilcil sıfatlar malûm fiilden yapıldıkları zaman belirttikleri (mevsufları) o fiilin faili.. meçhul fiilden yapıldıkları zaman ise, o fiilin fail naibi, (fail vekili yani mantikî mefulü) olurlar.

438

25) l'imagination». [1]

Başka bir misal (Divan Edebiyatından):

Dilber olurduñ kulaklar görmedik, göz duymadık,

Sürme çeksem gûşuña (= kulağıña), mengûş (= küpe) taksam
çeşmiñe (= gözünü)..

439

19) bildirir. [2]

Şöyle izah edelim: *okuduğa* kelimesi ya mastar, ya sıfat, veya mevsufu yerinde sıfat (= isim) durumunda olur: (Nitekim gelecek zamanlı *y) ecek* li kelimeler de böyledir.)

1. Onun bu kitabı okuduğ-u (= geçmiş veya şimdiki zamanda okuması) anlaşıldı.

2. Onun *okuduğ-u* (sıfat) kitap, bir romanmış.

3. Ve sonra her sıfat, mevsufu yerinde kullanıldığı gibi, bu da mevsufsuz sıfat yani isim rolünde bulunur:

Onun okuduğu (.), bir romanmış.

Bu haliyle kelime, 1. numaradaki mastar manalı kullanışla iltibas

edebilirse de, bunun hangi rolde kullanıldığı, ibarenin gelişinden gelişinden belli olur.

Bu *dik*-lilerin müteaddî mânalı olanları, *kır-ık*, *dö-kük* gibi *ık*, *ik* li, ve *tut-ğun*, *üz-gün* gibi *-ğun*, *kün* lü sıfatlarda nasıl «kırılmış, dökülmüş, çok tutulmuş, çok üzölmüş» yerinde meçhul mânalarla kullanılmış ise, bunlar da öyledir: *ıl-dik* (= bilinmiş, bilinen), *bul-duğ* (bulunmuş, bulunma).

ıty-dik kelimesi, (işenti) mânasında olarak bunlardan sayılabilirse de, mastarı lâzım olan bir teşekkül görünüyor ki, 1 öylere müteaddî ve lâzım mânaları düşünölmeyen âlelâde isimlerden sayılabilir.

Meselâ *bil-diğ-im-i* (=mazide veya halde bilmek işimi) anladı (Mastar mânalı).. *bil-diğ-in* (= mazide veya halde kendilerini bilmek işi sana ait olan - insanlar (sıfat mânalı).. *o senin bildiğın değil* (= mazide veya halde bilmek işi sana ait olan kimse veya şey) değil, (mevsulu yerinde isim gibi kullanılan sıfat).. *bir bildik bulsak da sorsak* (= bilinen, tanınan kimse, biliş), (âlelâde isim). Bütün bunları birbirine karıştırmamaya dikkat etmeli.

24) görölecektir. [3]

-*Diğim*, -*diğim* li olup mazi veya hal zamanına delalet edenler, sadece hal zamanını bildirmek için aynı yapıtışa uyarlar: almakta olduğum mektuplar, gezmekte bulunduğunuz yerler. vs.

442

6) 1.6S0; [1]

cağ kelimesini zaman ve mesafe manasıyla belki *cağım* kelimesinde de bulmak mümkündür.

443

33) à manger? [2]

Okuyacak kitap, gidecek yer, oturacak ev misallerindeki ortağ sıyğalarını müellif, meçhul mânalı olarak «okunacak, gidilecek, oturulacak» diye sayıyorsa da, bızce mesele şöyle olsa gerek: «niyet, arzu ve temenni» mânalı istikhal şeklindeki ortacın bu manalarından başka «iâyık, müstahak, elverişli, yarar, uygun, müsait, münasip, mümkün, gerekli, vs.» gibi ayrı manaları da vardır:

O kör olacak (= kör olması, kör olmaya müstahak) herif karşıma çıkmayın;

Kanı içine akacak (= akası, akması gerekli) bir zalim o;

Bu adı batacak (= batası, batması arzu ve temenni edilen) hastalık gene mi ortaya çıktı:

Okuyacak (=okumaya elverişli) kitap arıyorum;

Gidecek (=gitmek için müsait, uygun) bir yer kalmadı;

Köyün içecek (=içmeye yarar) suyu yokmuş;

Oturacak (=oturmaya elverişli) ev bulmak bu zamanda pek zor oldu;

Onlarla uğraşacak (= uğraşmaya yeter) vaktim yok;

Hastanın yataktan kalkacak(=kalkmaya müsait) hali mi var, vs..

Görölüyor ki, bütün bu misaller içinde meselâ (kör olacak, adı batacak) gibi hiç de kör olunacak, adı batılacak? gibi meçhul manasına elverişli olmıyanlar var.

Bu *-y)acak* lı siyganın mevzufları nazf edilip isim yerinde kullanılanları da var :

Geleceği (= gelme niyeti) varsa göreceği (görececek bir karşılığı) da var ;

Daha çok çekecekleri (zahmet) var ; alacağın (iyi veya kötü göreceğin bir karşılık) olsun ; bk § 779.

Bunlardan başka bu siyga, *olmak* yardımcı fiiliyle mürekkep halinde istikbal zamanı manasından sıyrılarak «bulunduğu meslek ve mevkie yakışır bir durumda veya harekette bulunmayan manasıyla veya bulunduğn meslek ve mevkie kusuru olmayıp sadece kendisini istikbal maksadiyle : *akrabam olacak* o zati şerifin ? bana etmediği kalmadı ; *komşum olacak* o efendiye söyleyin, bir daha çocuğumu dövmesin ; *kaptan olacak* o hayduda söyle, oğlumu gemisinden bırakın vs yollu bir sıfat rolünde bulunuyor :

Marangoz olacak o adam güzelim dolabımızı berbat etti ;

Kocan olacak o kumarbazı evde gören kim ?

Bu gibi yerlerde mürekkep fiil halindeki meselâ «marangoz olacak» gibi teşekküllerden evvel (sözde) kelimesi nazif ve takdir edilmiş olmalı.

Yine bunun eski bir çeşidi olduğu anlaşılın (bak. 369.45, 'SÖZLÂMÂ/SİG, İŞLÂMÂ/SİG) = *-y)a. sı* da da (§ 792) hal büyledir.

Bir de karşıya bakasın (=bakma arzum, bakacağım) geldi ;

Çocukları çok gör-esim (=görme istiyakını, isteğim, göreceğim) geldi.

Bak § 794, ve yukarıki ilk misallere.

456

39) şekli olan *-si* dir. [1]

İzah edelim ;

Fiil köküne katılan *-gü, -kü* eki eski türkçe'de (*-mek, -mak*) gibi mastar alâmetidir de; (bak Mu'ln-ül-mürid, müteaddit yerlerinde)... Lehçemizde de (*bil/gi, gör/gü, say/gı, duy/gu*) gibi kelimeler, bu eski mastar şeklinin kalıntılarıdır.

Yine fiil köküne katılan *-ıg, -ig* de eski türkçe'de (*-mek, -mak*) gibi bir mastar alâmetidir (Bk. D. L. T. 1 s. 25. 26); nitekim lehçemizde *ılış/ik* (yani ilgililik, münasebet) gibi kalıntılar bu eski mastar şekilindedir.

-sı, -si veya *-sa, -se* ekine gelince, bunun çeşitli mânaları vardır :

1. Aslı olan *-sig, -sig* (D. L. T, III. s. 93), isimlerin sonuna teşbih için getirilir : *kul, -sig er* = kulsu, kölemsi adam ; *oğlan -sig*=oğlansı, *bek -sig* = beysi, beyimsi ; *er -sig* = erimsi, erkeksi.

Bunda asıl teşbih edatı olan kısım *-sı* olup, *g, (k)* sadece faillik bildiren kısım olduğuna göre, bu *-sig, -sig* eki mürekkeptir ; bundaki *s* konsonu *c* ile değişerek zamanla lehçemizin tavsir edatı olan *-cık, -cık* ekini vermiş görünüyor ; sondaki *g, k* konsonları düşmüş, bir taraftan da «bir şeye meyl veya mensubluk» mânasını almış olarak lehçemizin *-ci* (*-ci*) (*-ci-çü, -çü-çu*) ekini veren de bu *-sı* (aslı : *-sig*) eki olsa gerek : *kitaa-cı, felsefe-cı, mektep-cı, mektup-cu, vs.*

Bunun *-se* şeklinde olanı da yine *c* değişimiyle «mensupluk, lâyıklık» mânasında *-ca, -ce* ekini vermiş bulunuyor : *insan -ca* : insana lâyık ; *türk -çe* türke ait (dil) gibi.

Yklş. sürünseme > surünceme : s > c değişimiyle.

Bahsı geçen -sig ekinin eski -gü lü veya -ig li mastarlara katılmasıyla meselâ *tilâ / gü- sig., kül / üg- sig* suretinde sıfatlar vücudâ gelmiş ki, zamanla bunların orta ve sonlardaki boğazlıları iki vokal arasında ise *y* ye çevrülerek, değilse düşerek ve *s* leri de *c* olarak ve sonra vokalce de değişerek: *t (d) ile / ye. cek., t (d) ile / yi. cl., t (d) ile - ye - si; k (g) ül / ü - cü., k (g) ül / e. si* şekillerini doğurmuş görünüyor.

Şu halde -y) i-sig (= -gü . si . g) şekli *y) esi, -y) ici, -y) ecek* şekillerinin anası oluyor :

Bu -sık, -sig (ve ahenge uyarak çeşitlenmiş öteki) şekillerinin daha eski metinlerde doğrudan fiil köküne getirildiği de görülmektedir. (HUAŞTUANİFT) den:

222)	POŞI - I zekât	ARIG temiz	NOMÇA dine	ANÇULA/SIK hürmetle verilecek
223)	TÖRÜ ayın	BAR var	ÂR/TI - I idi	oo
246)	VOS (U) NTI - I boş olarak	OLUR/SUK oturacak	TÖRÜ ayın	BAR var
247)	ÂR/TI - I oo idi			
295)	oo NÂÇÂ ne kadar SÖZ söz(ler)	SÖZLÂMÂ/SIG söylemeyecek SÖZLÂ/YÜR BİZ söyleriz	IRINÇÖLÖG çirkofli oo NÂÇÂ ne kadar	
297)	İŞLÂMÂ/SIG işlenmeyecek	İŞ iş(ler)	İŞLÂ/YÜR BİZ işleriz	
310)	ALKAN/SIG dua edilecek	TÖRÜ ayın	BAR var	ÂR/TI - I oo idi

Lehçemizde aynı -sig ekinin vokal değiştirmiş ve boğazlısını düğürmüş çeşidi olan -si eki, zamanla (arzu, talep, iştihâ, şehvet) mânalarını da almış ki, lehçemizde şöyle mastarlar görüyoruz :

su . sa/mağ = (canı) su istemek ; *pogur . si/mağ* = (dişi deve) pogur dedikleri deve aygırına iştahlanmak ; *düğe . si/mek* = (boğa) düğe dedikleri doğurmamış ineğe şehvetlenmek ; *gül . üm . se / mek* = gülmeye meyletmek, güler gibi yapmak. *sürün . se / me* > (*sürün . ce / me*) = sürünmeye meyletme.

Fiil köküne eklenme halinde gördüğümüz (arzu, istek) mânalı mürekkep -y) esi (= gü . si) ekli kelimeler, ayrıca izafet (mülkiyet) zamirleriyle meselâ :

gör / esi - $\left\{ \begin{array}{l} m. . miz \\ n. . nüz \\ (si) . leri \end{array} \right.$

şeklini alır ki, (bana, sana ona ait görme arzusu) demektir ; yalnız gaibe izafetli zamiri *si* eki, kendinden evvelki (arzu, istek) mânalı

. si i e yan yana gelince biri hafzedildiği için, aynı şekil hem izafetsiz, hem izafet i mücerret rölünü görmektedir :

gör esi 1 görme arzusu, 2. ilânın görme arzusu. (*gör-esi-si* yerine) *-gü.* - *kü* lü mastdar şekilleri ise, bu izafet zamirlerini doğrudan alır :

<p><i>tilâ/gü-</i> (§ 793)</p>	<p><i>m.. müz</i> <i>n.. nüz</i> <i>si.. leri</i></p>	<p><i>ye/ği-</i> (§ 798)</p>	<p><i>m.. miz</i> <i>n.. nüz</i> <i>s)i.. leri.</i></p>
<p><i>yıgla/gu-</i> (§ 798)</p>	<p><i>m.. muz</i> <i>n.. nuz</i> <i>si.. ları</i></p>		

Şu halde buradaki *-si*, (arzu ve talep) mânalı olan değil, bunların gaibe (üçüncü şahsa) izafet zamiri olan (ve müzafün ileyh rolünde bulunan *-s*) i dir :

tilägü si turur = dilemesidir.

Müelifin bunda gördüğü arzu ve talep mânası, aynı mânayı veren mastar *tilägü* (= dilemek) ten geliyor. Halbuki :

yıglağı . sı kâl. üp (ağlaması gelip),

yigi-m kılâ.di (yemem geldi)

cümlelerinde alt yanlarındaki (geirmek) mastdarının delâletiyle (ağlama, yeme) mastarları, (ağlama hali, yeme hali) mânasından aşarak (arzu) mânasını cümlenin mefhumundan alıyor.

458

27) "comme si l'on donnait,,) [1]

ver-esi (aşl: *bir-esi*) kelimesi (ileride geri vermek istenilen şey) mânasıyla *borc* dediğimizdir ki, bu *borc* kelimesi dahi ya *biresi* («Kaz.» IV. Rad.) den, veya *ber. iş* (Rad. IV. «Ta.») ten bozma gibi görünüyor. (Muk. Rad IV. «Alt., Tel.» *Pur-u*; yine muk. D.L T I, 75 *bir. im*; I, 427 *bir. gü.*)

Otto Donner'in Sibirya'nın Minusinsk müzesinde olduğunu söylediği ve Çin parası diye bahs ettiği asıl bir Türk parası üzerinde yazılı olup, kendi okuyuşumuza göre burada verdiğimiz şu ibarede de bu kelime *borc* mânasıyla anlaşılıyor. (Satırlar ve harfleri soldan sağa okumalı)

Ⲁ Ⲧ Ⲙ Ⲛ

Bı Rı S İ
Borc

Ⲛ Ⲧ Ⲧ Ⲛ

*Lı P *N
alıp da

Ⲙ Ⲁ Ⲙ Ⲛ

S *Bı R M *
savurma

(ikinci kelime sonundaki Ⲧⁱ , kalını olan) , ve üçüncü

kelimedeki Ⲙ, kalını olan Ⲛ şekli yerinde kullanılmış; ve üçüncü kelimedeki son konsondan sonra vokal verilmemiş ise de, bütün bun-

lar Yenisei yazılarında, hattâ nisbeten az da olsa, Orhon yazılarında da görülen şeylerdendir.

460

46) anlaşılıyor.

Bak, bu eserde verilen Orhon yazılarından ve D.L.T. den alınmış misallerdeki böyle siygalara; yine bak. 456 ncı sahifemiz haşiyesinde verilen HUASTUANİFT'ten misaller içindeki SÖZLÄ/YÖR BİZ (296) ve İŞLÄ/YÖR BİZ (297) kelimelerine.

466

2) *sevmiş olmak* [1]

-miş olmak şeklinin *bulunmak* fiiliyle -miş *bulunmak* suretinde kullanılanı da olmakla beraber, aralarında mâna farkları vardır:

Buraya gelmekle sizi de gör / müş *oldum* (= «her ne kadar sizi görmek ciheti hesapta yani tasavvurda yok idiyse de» buraya gelmek neticesinde o da oldu);

Bu kira evinden hoşnud değilim, fakat ne yapayım bir kere içine gir / müş *bulundum* (= evi tutup içine girmiş olmamı «öyle» bir olup bitti teşkil etti «ki, artık geri dönmenin bence imkânı yok»).

4) *sevmekte olmak* [2]

-mekte olmak şeklinin *bulunmak* yardımcı fiiliyle -mekte *bulunmak* suretinde kullanılanı da varsa da, bunların aralarında hiç fark yoktur. Bundaki *bulunmak* fiili, *olmak* rolünde yardımcı bir fiildir. Halbuki -miş *bulunmak* taki *bulunmak* fiili yardımcı değil, *kalınmak* gibi müstakil mânalı bir durumda mastardır: girmiş *bulundum* (= girmiş bir durumda kaldım).

467

25) [1]

Her zaman ve her ortacla değil, Bk. s. 466, haşiyeye [1] ve [2].

470

22) (§ 593) [2]

Yardımcı *bil-mek* kökünden sonraki -y)a -y)e, ve eski şekliyle -y)u -y)ü, ve daha eski -gu, -gü mastar ekinin boğazlısı düşmüş şeklidir. Şu halde aslının mânası: *sevme bilmek* olacak.

471

10) pas? [2]

Ötekisinde olduğu gibi bundaki -y)a, -y)e ve eskisi olan -y)u, y)ü, daha eski bir mastar eki olan -gu, -gü nün kalıntısı olsa gerek. Şu halde açt *ver-mek* (= aç-gu *bir-mek*) açma(ya) razı olmak demek olur.. (mk. *bir-mek* yani vermek, ve *birakmak*) = teslim ve rıza göstermek.

472

14) III, 6) [1]

Böylelerinde de ilk unsur eski bir mastar eki olan -gu, -gü nün -yu, -gü şekline çevrilmiş kalıntısıdır: düşe (*düşkü* > *düş-ü*) = düşmek «de» yazdı (eksiklik, hata etti).. (Fransızca'nın: «il a failli de tomber» ifadesi gibi.)

32) § 827, [2]